

De inspiratie van Raimon Panikkar (2): Hoe mooi de kosmos

Lezing

U bent te allen tijde in staat uw macht te tonen; wie kan de kracht van uw arm weerstaan? Heel de wereld is voor u als een stofje op een weegschaal, als een dauwdruppel die 's ochtends op de aarde valt. Omdat u alles kunt, ontfermt u zich over iedereen; u ziet voorbij aan de zonden van mensen, opdat zij naar u terugkeren. Alles wat er is hebt u lief, niets van wat u gemaakt hebt is u te min; u zou het niet eens gemaakt hebben als u er een afkeer van had. Hoe zou iets tegen uw wil kunnen blijven bestaan? Hoe zou iets kunnen voortbestaan als u het niet in het leven had geroepen? U Heer, hebt het leven lief en u spaart alles, omdat het van u is.

Wijsheid 11,21-26 (De Nieuwe Bijbelvertaling, 2004)

Overweging

“Want alles wat bestaat hebt U lief en U verafschuwt niets van wat U gemaakt hebt. Als U iets zou haten, zou U het niet geschapen hebben.” (Wijsheid, 11, 24)

Beste Liergangers,

Om deze overweging te beginnen vertel ik jullie graag twee persoonlijke ervaringen.

Een eerste ervaring m.b.t. ons heelal. Als jongetje vond ik het geweldig om naar de hemel te kijken. De fonkelende sterren tijdens een heldere, maar koude nacht. Goed ingeduffeld. Ik zag de damp van mijn eigen warme adem. Ik voelde de koude wind in mijn gezicht. In die periode las ik ook boeken over de wetenschap “sterrenkunde”. Ik leerde hoe sterren ontstonden, wat planeten zijn, witte dwergen of zwarte gaten. In de sterrenclub Sirius hielden we spreekbeurten over het ontstaan van het heelal. Ik bekeek die realiteit met mijn verstand en leerde de wetenschappelijke theorieën kennen. En op een avond terwijl ik naar de sterren keek, voelde ik dat die schoonheid mij oversteeg. Ik voelde mij klein tegenover die oneindige sterren, maar toch ook deel van dit geheel, een geheel dat ik als positief tegenover mij kon ervaren. Het was heel troostvol. Ik voelde me thuis. Een religieuze ervaring in de zin van diepe verbondenheid met...

Een tweede ervaring m.b.t. de mensen. Op twaalfjarige leeftijd reisde ik met mijn ouders naar Egypte. Wij logeerden in een mooi hotel. Op straat zag ik een arme bedelende vrouw in het zwart. Wat een contrast. Met mijn verstand wist ik dat er in Egypte veel armoede was. Nu zag ik het. Ik wist ook dat ik zelf het geluk had in België geboren te zijn en dan nog in een gezin met veel financiële mogelijkheden. Ik interesseerde mij voor godsdienst en las er boeken over. Maar het zien van deze vrouw op straat bracht een schok in mij teweeg. De vraag kwam 'wat ga jij met je leven doen? Er was het appel vanuit die bedelende vrouw om mij in te zetten voor een rechtvaardigere wereld. Dat appel ging nooit meer weg. Dit was ook een religieuze ervaring in de zin van “trek weg uit uw land. Engageer je...” Vanaf dan begon ik erover na te denken om jezuïet te worden en om mij in te zetten voor een betere wereld.

Deze twee ervaringen illustreren wat de wetenschapper, filosoof en theoloog Raimon Panikkar over de werkelijkheid zegt. Vorige week heeft Monique al wat over zijn visie verteld rond denken en contempleren. In deze viering over de kosmos wil ik op deze visie verder ingaan.

Volgens Raimon Panikkar, zijn er drie dimensies van de ene en dezelfde werkelijkheid:

- (1) de **empirische zintuiglijke** werkelijkheid die we via onze zintuigen onmiddellijk ervaren (zien, horen, voelen, smaken),
- (2) dan is er de realiteit die ik via **mijn verstand** bereik en die mijn zintuiglijke waarneming corrigeert (de begrippen waarmee ik kijk, de theorieën die mijn wereldbeeld bepalen, mijn culturele achtergrond,...) - hieronder valt ook de wetenschappelijke/technologische benadering -
- (3) en dan is er een derde dimensie die men de **mystieke dimensie** zou kunnen noemen.

Let op: deze derde dimensie is niet een soort realiteit die zich “achter” of “boven” onze waarneembare en verstandelijke werkelijkheid bevindt – dat zou dualisme zijn. Neen, zegt Panikkar, het is dezelfde realiteit die zich telkens op een andere manier aan de mens toont, die zich “openbaart”.

Elk contact met de realiteit is dus pluridimensioneel. Mensen kunnen dus drie soorten ervaringen hebben van onze ene werkelijkheid: een zintuiglijke, een verstandelijke en een mystieke ervaring.

Voor Panikkar is het evenwicht tussen deze drie dimensies van fundamenteel belang:

“De waarheid van de mens ligt in het evenwicht tussen deze drie dimensies.

Wat Raimon Panikkar over deze mystieke dimensie zegt, is bijzonder relevant vandaag. Want er bestaan heel veel misverstanden over “mystieke ervaring.”

1. Geeft deze mystieke ervaring toegang tot de ultieme werkelijkheid? Neen, ze geeft toegang tot de werkelijkheid zonder meer. Er is maar één werkelijkheid.
2. Het probleem is dat sommigen deze mystieke ervaring op zo een manier beschrijven dat ze iets apart wordt. Voor religieuze nerds. En dan is het maar een stapje naar hallucinaties, extases, etc.. Maar dat is volgens Panikkar geen authentieke mystieke ervaring maar “mysticisme”. In het Engels “mist” – dus mist spuien – en “schism”, dus scheiding van de realiteit.
3. Een authentieke mystieke ervaring opent ons voor de realiteit zonder meer, voor de hele realiteit, zonder dat we plots “waarnemers van buiten” worden.

Met andere woorden. Elke mens kan een mystieke ervaring hebben. Elke mens is mysticus. En wat dan met die mystieke auteurs zoals Theresia Van Avila, Hadewych, Ruusbroec, etc...? Omwille van psychologische of andere redenen waren zij in staat uitdrukking te geven, een symbolische taal te vinden om deze ervaringen van de werkelijkheid te beschrijven.

- Echte mystiek betekent dat je gewoonweg in waarheid bent wie je bent. Men kan in extase geraken vanuit om het even welke realiteit, want elk stuk realiteit kan “openbaring” worden.

- Maar op het vlak van deze derde dimensie van de werkelijkheid, de mystieke dimensie, is er een moeilijkheid. De westerse mens blijkt onderontwikkeld te zijn als het daarover gaat. Onze Westerse samenleving heeft zich blijkbaar totaal vastgereden op de zintuiglijke en verstandelijke dimensie van onze werkelijkheid. Ze heeft de zich hieruit ontwikkelde wetenschappelijk-technologische kennis als DE manier om onze werkelijkheid te benaderen “verabsoluteerd”. Wetenschap op zich is geen probleem, maar de verabsolutering ervan en de methode om alles – de natuur, de mens – enkel als objecten te beschouwen die men kan manipuleren en die ook nog eens moeten functioneren binnen de logica van economische groei (want alleen dat is vooruitgang) – heeft het

evenwicht op een gevaarlijke manier verstoord. Ironisch genoeg weten we dit dankzij “wetenschappelijke studies” over de klimaatopwarming. Zij tonen aan dat de relatie van de mens met de natuur omwille van zijn levensstijl 'destructief' is voor de biodiversiteit, voor het klimaat op deze planeet en uiteindelijk voor de mens zelf die op deze planeet leeft en hopelijk kan overleven.

En daarmee is het woord “**relatie**” gevallen. Raimon Panikkar vindt dat de relatie tussen God, mens en kosmos dringend aan verandering toe is. Hij spreekt over de “cosmotheandrische” intuïtie. Het woord “theandrisch” verwijst naar de orthodoxe traditie en heeft te maken met de vergoddelijking van de mens. En het woord “cosmos” verwijst naar de materie. Raimon Panikkar beschouwt God, Mens en Cosmos als constitutieve dimensies van de werkelijkheid. Niets is buiten God, alles is goddelijk, maar God overstijgt ook alles. In de realiteit zit de dimensie van oneindigheid en vrijheid – het goddelijke; de dimensie van het bewustzijn – het menselijke – en de dimensie van de materie – de kosmos. En ieder van ons heeft deel aan dit avontuur van de werkelijkheid. Ik ben verbonden met God, met het menselijke en met de materie. Ik ben 'goddelijk', 'menselijk' en 'materieel'. Het is knap hoe Panikkar de waardigheid van de mens omschrijft: “Onze waardigheid bestaat in het feit dat we bewust zijn dat we deelhebben aan deze werkelijkheid tegelijkertijd goddelijk, menselijk en materieel.”

De mystieke kijk – het derde oog – is volgens Panikkar de sleutel tot verandering van de relatie van de mens tot God, de medemens en de kosmos. Als je contempleert vanuit het hart, dan ervaar je de goddelijkheid in jezelf, dan ervaar je de verbondenheid met de kosmos en met de medemens. Vanuit die mystieke ervaring kan je dan niet anders dan in een “andere relatie” te gaan staan. De disharmonie, de onevenwichten in de werkelijkheid zullen je dan niet meer koud laten.

Wat je moet doen vloeit dan voort uit wie je bent, ten diepste. En daaruit volgen heel natuurlijk daden van rechtvaardigheid en waarheid.

Ik eindig met een beeld van de aarde genomen vanuit Apollo 8. Het heeft vele mensen geïnspireerd tot een mystieke kijk op onze planeet en heeft het ecologische bewustzijn doen toenemen. Waag jij de sprong om je derde oog aan te scherpen?

Karel Ceule

De Lier, 27 oktober 2019